

References

1. Golovka A. A. Gromadjans'ke suspil'stvo jak sub'jekt zabezpechennja informacijnoi' bezpeky Ukraїny / Anatolij Anatolijovych Golovka // «Ukraїna v procesah global'nogo informacijnogo obminu» (m. L'viv, 26–27 travnja 2016 r.). – L'viv: Nacional'nyj universytet «L'vivs'ka politehnika», 2016. – S.103–105.
2. Radovec'ka L. V. Miscе instytutiv gromadjans'kogo suspil'stva u mehanizmi realizacii' funkcii' zabezpechennja informacijnoi' bezpeky / Ljudmyla Vasylyvna Radovec'ka // Informacijna bezpeka ljudyny, suspil'stva, derzhavy. – 2013. – №3. – S.12–18.
3. Chumakov D. D. Problema rozvytku gromadjans'kogo suspil'stva v Ukraїni v konteksti jogo vzajemodii' z instytutom derzhavy / D. D. Chumakov // Grani. – 2014. – №6. – S.131–135.

Holovka A. A., postgraduate Student of the National Institute for Strategic Studies under the President of Ukraine (Ukraine, Kyiv), tolyan-1993@ukr.net

Interaction between civil society and state in terms modern information challenges

In the scientific article presents the realities of civil society interaction with the state in the context of today's information risks. Grounded the necessity of attracting non-state actors in the process of information security. Defined basic ways of interaction between civil society and government. It was also systematized the main problems in this area. The aim of this study is a comprehensive scientific analysis of the interaction between civil society and government structures in modern information risks. In terms of methodology, scientific article based on firstly, a systematic approach was to study the state mechanism of interaction with the public sector as an integrated system of interconnected elements, and secondly, the institutional approach to the study of civil society as a special institution. In addition, it should be noted that the study had used such general scientific methods as analysis and synthesis, induction and deduction, generalization and abstraction. As a result the study defined a comprehensive conclusions.

Keywords: interaction, civil society, state, system, information security, threat.

Головка А. А., аспирант, Национальный институт стратегических исследований при Президенте Украины (Украина, Киев), tolyan-1993@ukr.net

Взаимодействие гражданского общества и государства в условиях современных информационных вызовов

Освещены реалии взаимодействия институтов гражданского общества с государственными структурами в контексте современных информационных рисков. Обоснована целесообразность привлечения негосударственных акторов к процессу обеспечения информационной безопасности. Определены базовые пути взаимодействия между гражданским обществом и властью. Кроме того, были систематизированы основные проблемы в данной сфере. Целью данного исследования является комплексный научный анализ механизма взаимодействия институтов гражданского общества и государственных структур в условиях современных информационных рисков. В методологическом аспекте научная статья опирается на, во-первых, системный метод, заключающийся в изучении государственного механизма взаимодействия с общественным сектором как целостной системы взаимосвязанных элементов, во-вторых, институциональный подход для изучения гражданского общества как особого института. Кроме того, стоит отметить, что в ходе исследования были использованы такие общенаучные методы как синтез и анализ, индукция и дедукция, обобщение и абстрагирование. В результате исследования сделаны исчерпывающие выводы.

Ключевые слова: взаимодействие, гражданское общество, государство, система, информационная безопасность, угрозы.

* * *

УДК 32:316.64+314.82

Колісніченко Р. М.,
кандидат політичних наук, доцент, директор,
Кіровоградський інститут Міжрегіональної Академії
управління персоналом (Україна, Кропивницький),
RMK7@ukr.net

Глобалістична свідомість в умовах світового демографічного зростання

Досліджено типологію глобалістичної свідомості залежно від ставлення до регулювання народжуваності у країнах з надмірними показниками зростання чисельності населення. Детально визначено ознаки демографічно-спонукального і консервативного типів глобалістичної свідомості, на основі математичного аналізу зійснено догострокове прогнозування наслідків продовження дії існуючих тенденцій зростання чисельності людства, доведено необхідність підвищення ефективності світової демографічної політики.

Ключові слова: глобалістична свідомість, демографічне зростання, тенденції, типологія.

Однією з найгостріших глобалістичних проблем людства є швидке зростання чисельності світового народонаселення, що значно посилює антропогенне навантаження на світову екосистему, провокує загострення цілої низки соціально-економічних, воєнно-політичних та інших небезпечних глобалістичних проблем. Гармонізація світових демографічних показників виявляється можливою лише за умови розвитку глобалістичної свідомості народів світу як основи для кардинального перегляду людством власної демографічної політики, здійснення оптимального демографічного регулювання на глобальному рівні.

Особливості політичної свідомості суспільства вивчали В. Бабкін, М. Головатий, В. Горбатенко, Ю. Шемшученко, інші вчені [7]. На дослідженні глобалістичних демографічних показників зосередилися А. Гапоненко, Я. Олійник, В. Ситаров, експерти ООН, МВФ, інші дослідники [1; 6; 8; 10]. Втім, глобалістична свідомість, її типологія, особливості в контексті аналізу глобалістичних демографічних проблем характеризуються недостатнім рівнем наукового опрацювання.

Метою статті є аналіз глобалістичної свідомості в умовах світового демографічного зростання.

Глобалістична свідомість є специфічною формою суспільної свідомості, що відображає особливості сприйняття людиною глобалістичних проблем, відношення до способів їх розв'язання [4]. Залежно від ставлення до регулювання народжуваності у країнах з надмірними показниками зростання чисельності населення глобалістичну свідомість слід поділяти на наступні типи: демографічно-спонукальний, консервативний, адміністративно-відповідальний та соціально-виховний. З метою детального вивчення ознак кожного з них, в межах даної статті зосередимося на аналізі перших двох з перелічених типів глобалістичної свідомості.

Демографічно-спонукальному типу глобалістичної свідомості характерне позитивне ставлення до значного послаблення чи припинення боротьби світового співтовариства і національних урядів за стабілізацію чисельності світового народонаселення, що матиме наслідком його значне збільшення. Носіями цього типу глобалістичної свідомості можуть бути, зокрема, громадяни бідних країн з високими показниками народжуваності. Прагнення частини населення цих країн до лібералізації світової демографічної політики може бути обумовлене природною потребою у продовженні роду, страхом не доживання дітей до дорослого віку, пов'язаного з високою дитячою смертністю, необхідність використання дітей у сімейному господарстві, особливо у сільській місцевості, негативним ставленням до регулювання народжуваності з боку більшості релігій. Особливе значення у формуванні негативного ставлення до оптимального сімейного планування мають культурні традиції, вкорінені у свідомість багатотисячолітньої традиційної орієнтація на велику сім'ю. Так, у деяких східних країнах багатство голови родини продовжує вимірюватися кількістю його синів [3, с. 372–375].

Приналежність до демографічно-спонукального типу глобалістичної свідомості громадян розвинених держав може знаходити пояснення у небажанні витратити кошти державних бюджетів на фінансування гуманітарних програм з підтримки населення країн «третього світу» на фоні необхідності задоволення своїх внутрішньодержавних потреб. В цьому контексті

особливого значення набувають факти розкрадання місцевими корумпованими чиновниками перенаселених країн коштів, наданих їхнім країнам в межах гуманітарної допомоги.

Одним з аргументів на користь поглядів носіїв демографічно-спонукальної глобалістичної свідомості можуть виступати ідеї представників демографічного оптимізму. На думку американського вченого Д. Саймона, головним чинником подолання проблем перенаселення планети й ресурсного забезпечення людства є людська винахідливість, котра розглядається як «останній ресурс», що дозволяє збільшувати чисельність населення. По мірі зростання кількості населення збільшується кількість талановитих, винахідливих людей, що відкриває додаткові можливості для вирішення продовольчих та інших глобальних проблем [9].

Втім, подібні оптимістичні ідеї потребують критичного аналізу, адже найбільший приріст населення відбувається у бідних країнах, де більшість громадян не має доступу до якісної освіти, наукової діяльності і, відтак, має вкрай обмежені можливості до вироблення та просування ідей, які мали б високу науково-практичну цінність. З огляду на існування чималого спектру раціональних наукових розробок щодо шляхів подолання глобальних демографічних проблем, їх зростаючої гостроти, пропозиції збільшувати народжуваність зі сподіваннями на винахідливість майбутніх поколінь, що може мати суспільно корисний прояв не раніше, ніж через 20–30 років, виглядають нелогічними.

Стрімке зростання чисельності світового народонаселення вимагає збільшення виробництва продуктів харчування, видобутку енергетичних, мінеральних ресурсів, в результаті чого зростає навантаження на біосферу Землі. Надмірне споживання немінуче призводить до деградації природних ресурсів, псування якості ґрунтів, вод, повітря, зростання антропогенного навантаження на природу, що є основною причиною появи й загострення глобальної екологічної кризи, різкого погіршення природних умов життя людини з усіма катастрофічними наслідками [6].

Виснаження усіх компонентів біосфери, забруднення навколишнього середовища, перенасичення відходами, втрата біологічного розмаїття, руйнівні стихійні лиха, спричинені антропогенними чинниками кліматичних змін, постають глобальним викликом природному середовищу, надскладним і вкрай ризикованим випробуванням можливостей планетарної екосистеми, що ставить під загрозу саме існування людства.

Обсяг видобутку низки природних ресурсів, зокрема вилову океанічної риби, заготівлі лісів, продуктивність природних пасовищ не збільшується, а по мірі виснаження лише скорочується. Відповідно, зростання чисельності людства зменшує ресурсне забезпечення на душу населення, що загрожує якості і, за певних умов, існуванню життя [6].

Нестача життєвих ресурсів, невідповідність їх обсягу кількості народонаселення породжує дефіцит продовольства, масове поширення голоду, від якого страждають сотні мільйонів громадян багатьох країн Азії, Африки і Латинської Америки. Гостро постає проблема хронічного недоїдання – нестачі в харчуванні необхідних організму білків, жирів, вітамінів і мікроелементів [1].

Одним з наслідків прогресуючого зростання населення світу є активна урбанізація. Через те, що у сільському

господарстві, як правило, не з'являються додаткові робочі місця, надлишкове сільське населення змушене селитися у містах, які є найпотужнішими джерелами екологічного забруднення. Зі зростанням міст посилюється навантаження на міську інфраструктуру – житло, електричні мережі, водопостачання і водовідведення, систему вивозу і зберігання побутових відходів, що може негативно відобразитися на умовах життя. Зростання вартості ресурсів, цін на землю, будівництво житла, систем життєзабезпечення у поєднанні з широко поширеною багатодітністю значно збільшує видаткову частину сімейних бюджетів, стає причиною значного зниження життєвого рівня населення, поширення бідності, соціальної незахищеності [1; 2, с. 68; 5, с. 212–213].

Внаслідок урбанізації збільшується кількість нетрів, в яких селяться близько 40% мігрантів. Вони займають паркові зони, землі сільськогосподарського призначення, провокуючи ще більшу активізацію міграційних тенденцій. Понад 880 мільйонів мешканців нетрів перебувають у антисанітарних умовах, що поряд з дефіцитом чистої питної води підвищує рівень інфекційних захворювань, зокрема холери і діареї, які особливо широко поширюються серед дітей [1; 2, с. 68; 5, с. 212–213].

В умовах антисанітарії, високої щільності й рухливості населення примітивні, на перший погляд, інфекції не рідко виявляються джерелами небезпечних епідемій, що постають серйозною загрозою для життя мільйонів людей, знаходять негативне відображення на рівні загальної смертності. Зі зростанням чисельності народонаселення експерти прогнозують інтенсифікацію шквалів захворювань, на зразок пандемії грипу чи поширення ВІЛ-інфекції. Не виникає сумнівів, що чим вищою буде чисельність і скупченість населення, тим смертоноснішими виявлятимуться наслідки епідеміологічних захворювань [1].

Висока щільність населення в умовах зростаючого забруднення природного середовища провокує у людини психологічні розлади, гормональні порушення, появу спадкових хвороб, що призводить до погіршення генофонду. Все частіше спостерігається відчуження, апатія, втрата соціальної значущості особистості, зниження цінності життя, соціальна байдужість, агресивність, кар'єризм, алкоголізм, наркоманія, збочення тощо. Все це вкрай негативно відображається на рівні культурного розвитку людства, відставання в якому стають дедалі очевиднішими. Таким чином, зростання світового народонаселення є причиною не лише погіршення стану здоров'я, а й масової деградації людських морально-психологічних якостей [1; 8, с. 34–37].

Матеріальна незабезпеченість сотень мільйонів людей, загострення економічної нерівності, поширення безробіття, жебрацтва, безпритульності посилює злочинність і соціальну напругу, здатну вилитися у криваві кастові, міжетнічні й релігійні конфлікти. Военні втручання стають наслідком посилення міжнародної боротьби за ресурси, обсяг яких вичерпується. Спустошливі загарбницькі війни, криваві терористичні акти тягнуть за собою колосальні людські жертви, матеріальні втрати і руйнування [1; 5, с. 212–213].

Отже, виходячи з широкого комплексу загрозливих екологічних, соціально-економічних, воєнно-політичних, правових, культурних та інших негативних наслідків

перенаселення планети, практичну реалізацію поглядів носіїв демографічно-спонукальної глобалістичної свідомості не можна вважати прийнятною в умовах сучасних глобальних змін.

Головною ознакою консервативного типу глобалістичної свідомості є прихильність до стабілізації глобальної діяльності людства з контролю за народжуваністю на існуючому рівні, не зменшуючи і не збільшуючи зусиль, спрямованих міжнародною спільнотою на стримування процесів посилення кількісного антропогенного навантаження на планету. В такий спосіб, як вважають представники цього типу глобалістичної свідомості, поступова стабілізація чисельності світового народонаселення має бути досягнута на основі подальшого продовження існуючих тенденцій до зменшення темпів глобального демографічного зростання. Власне, саме статистичні данні, що підтверджують зазначені тенденції, використовуються в якості основних аргументів на користь адекватності ідеї консервативної глобалістичної свідомості.

Згідно результатів, проведеного нами, математичного аналізу даних Міжнародного Валютного Фонду, у період з 1984 р. по 2014 р. темпи приросту населення світу протягом кожного окремого десятиліття зменшилися з 1,145 млрд. (за 1984–1994 рр.) до 799 млн. людей (за 2004–2014 рр.). Таким чином, швидкість кількісного зростання людства протягом вибраних десятиріч уповільнилася на 14,1% (346 млн. осіб): з 26,7% за перше десятиріччя до 12,6% за останнє (табл. 1) [10].

Як бачимо, найбільше скорочення темпів демографічного зростання спостерігається у країнах, що розвиваються і з ринком, що формується, де мешкає 85% населення планети (6,077 млрд. з 7,121 млрд. людей) і на які припадає лівова доля світового антропогенного приросту. Якщо приріст населення розвинених країн за визначений період зменшився всього на 2,8% (15 млн. осіб) – з 8,5% (72 млн. людей) до 5,7% (57 млн. осіб), то у країнах, що розвиваються і з ринком, що формується аналогічний показник знизився на 17% (330 млн. осіб) – з 31% (1,072 млрд. людей) до 14% (742 млн. осіб), тобто у відсотковому співвідношенні у 6 разів, а у кількісному – у 22 рази більше, ніж у розвинених державах.

Згідно поглядів носіїв консервативної глобалістичної свідомості, зменшення темпів демографічного зростання у країнах, що розвиваються і з ринком, що формується пов'язане з поетапністю демографічного переходу,

під яким прийнято розуміти послідовну зміну типів відтворення населення, що призводить до стабілізації його чисельності. Всього дослідниками виділяються три основні етапи демографічного переходу: 1) висока народжуваність поєднується з високою смертністю, спричиненою матеріальним неблагополуччям, низькою якістю чи відсутністю кваліфікованого медичного обслуговування; 2) за умов збереження традиційно високої народжуваності, в результаті підвищення життєвого рівня і розвитку медицини відбувається зменшення смертності, внаслідок чого різко підвищуються темпи щорічного приросту населення (понад 1,2%); 3) рівень народжуваності та природного приросту зменшується, чисельність населення відносно стабілізується завдяки змінам соціального середовища, зокрема підвищенню соціально-економічного статусу жінки [6].

У більшості країн, що розвиваються перехід до другого етапу демографічного переходу розпочався з середини ХХ ст., що пов'язано з початком широкого використання медичних засобів, зокрема пеніциліну для лікування інфекційних захворювань, ДДТ як засобу боротьби проти малярійних комарів та інших комах [9]. Між тим, навіть сьогодні низка найменш розвинених держав (Сомалі, Малі, Чад, Зімбабве) досягнути цього етапу так і не спромоглися. Демографічна ситуація у таких країнах як Венесуела, Болівія, Нігерії, Індія станом на сьогодні продовжує мати ознаки другого етапу відтворення населення [6].

Разом з тим, з огляду на наведені вище показники динаміки темпів приросту населення країн, що розвиваються і з ринком, що формується, можна зробити висновок, що більшість цих країн перебувають на стадії переходу від другого до третього етапу демографічного відтворення, коли темпи зростання кількості населення залишаються високими, проте з часом помітно знижуються. Можливо, що по мірі соціально-економічного розвитку країн, що розвиваються і з ринком, що формується, ці країни перейдуть до третього етапу відтворення населення приблизно так само, як це відбувалося у розвинених державах, під демографічного вибуху яких припав на початок ХХ ст. Це дає підстави прогнозувати подальше зменшення швидкості демографічного зростання і стабілізацію чисельності світового народонаселення в майбутньому.

З метою доведення раціональності своїх поглядів представники консервативної глобалістичної свідомості

Таблиця 1

Динаміка змін кількості населення світу за вибрані роки у період з 1984 р. по 2014 р., млн осіб (розраховано на основі аналізу даних МВФ)

Показник	Рік			
	1984	1994	2004	2014
Кількість населення світу	4280	5425	6322	7121
Кількість населення розвинених країн	841	913	987	1044
Кількість населення країн, що розвиваються і з ринком, що формується	3439	4512	5335	6077
Приріст населення світу за попередні 10 років	–	1145 (26,7%)	897 (16,5%)	799 (12,6%)
Приріст населення розвинених країн за попередні 10 років	–	72 (8,5%)	74 (8%)	57 (5,7%)
Приріст населення країн, що розвиваються і з ринком, що формується за попередні 10 років	–	1072 (31%)	823 (18%)	742 (14%)

стверджують, що уникнути катастрофічних глобальних наслідків подальшого збереження існуючих тенденцій кількісного зростання людства можливо завдяки досягненням технічного і технологічного розвитку господарської діяльності, здатних забезпечити людей достатнім обсягом ресурсів.

Для вирішення продовольчої проблеми пропонується: використання успіхів меліорації і агрохімії, що сприятиме підвищенню родючості ґрунтів; розвиток генетики і селекції, який підвищить біологічну продуктивність сільськогосподарських культур; активне поширення аквакультури як запоруки збільшення господарської продуктивності Світового океану. Забезпечити людство житлом передбачається завдяки впровадженню сучасних індустріальних технологій містобудування. Здолати енергетичну проблему пропонується за рахунок переходу до використання невичерпних джерел енергії, зокрема, ядерної енергії, енергії сонця, вітру, води, тепла планети, запровадження енергозберігаючих технологій тощо [6].

Проте, практичний бік реалізації перелічених ідей, з огляду на існуючі негативні наслідки демографічного зростання, виглядає не достатньо переконливо. Соціально-економічний розвиток найбільш перенаселених країн відбувається значно повільніше за збільшення чисельності населення цих країн, про що свідчать перелічені вище існуючі негативні наслідки світового демографічного вибуху. За умов незмінності інтенсивності боротьби людства з глобальним перенаселенням, за що виступають представники консервативного типу глобалістичної свідомості, найбільш імовірним сценарієм майбутнього є тенденційне продовження існування контрастної різниці між темпами економічного розвитку країн, що розвиваються та швидкістю кількісного зростання їх населення. Фактично це означає, що подальше продовження посилення антропогенного навантаження на планету лише поглибить, драматизує і без того надто складні, загрозливі й небезпечні глобальні проблеми.

Експерти Міжнародного Валютного Фонду прогнозують, що до 2020 р. світове народонаселення збільшиться до 7,6 млрд. людей. За підрахунками фахівців ООН, у 2050 р. населення світу становитиме 9,6 млрд. осіб, з яких 8,2 млрд. житимуть у країнах, що розвиваються. Згідно прогнозів ряду експертів, зокрема В. Сітарова, тогочасна чисельність людства становитиме близько 12 млрд. осіб [2, с. 67; 8, с. 34–37; 10].

Виходячи з відсутності єдності експертного середовища щодо прогнозування майбутньої динаміки змін чисельності світового народонаселення, здійснення

об'єктивної оцінки адекватності поглядів носіїв консервативної глобалістичної свідомості можливе лише за умов вироблення такого прогнозу на основі математичного аналізу існуючих тенденцій глобальних демографічних процесів.

У період з 2004 р. по 2014 р. приріст населення світу склав 799 млн. людей, тобто в середньому майже 80 млн. людей на рік. За цей час населення країн, що розвиваються і з ринком, що формується збільшилося на 742 млн. осіб (понад 74 млн. осіб щороку), що становить 92,8% світового приросту. Протягом останніх 10 років спостерігається уповільнення процесу зменшення темпів приросту населення цих країн. Якщо протягом першого з вибраних десятиліть (1984–1994 рр.) приріст населення становив 31%, з 1994 р. по 2004 р. – 18% (на 13% менше, ніж за попередній період), то упродовж 2004–2014 рр. цей показник зменшився до 14% (всього на 4% менше, ніж за попереднє десятиліття). Як бачимо, найбільше падіння темпу приросту населення країн, що розвиваються і з ринком, що формується відбулося протягом 1994–2004 рр. і склало 13% порівняно з аналогічним показником попереднього періоду. Найменше уповільнення приросту спостерігається упродовж 2004–2014 рр., що становило лише 4%, тобто у 3,25 рази (на 9%) менше, ніж за попереднє десятиліття.

За умов збереження існуючої динаміки істотного уповільнення процесу зниження демографічного приросту у країнах, що розвиваються і з ринком, що формується прогнозування подальшого зменшення темпів зростання населення може здійснюватися на основі формули: « $x - (y/v) = z$ », де « x » – це приріст населення за попередні 10 років (%); « y » – різниця між приростом населення за попередні 10 р. та аналогічним показником десятирічного періоду, що передує попередньому десятиріччю (%); « v » – співвідношення « y » та аналогічного показника за 1994–2004 рр. (рази); « z » – прогнозований приріст населення за наступне десятиріччя (%).

Згідно цих розрахунків, приріст населення країн, що розвиваються і з ринком, що формується протягом 2014–2024 рр. становитиме 12,8% ($14 - (4 / 3,25)$), упродовж 2024–2034 рр. – 12,4% і протягом 2034–2044 рр. – 12,3% з подальшим десятирічним зменшенням темпів демографічного зростання на рівні менше 0,05%. Внаслідок цього до 2054 р. населення цих країн зросте до 9706 млн. осіб, що матиме відповідні глобальні наслідки.

У розвинених країнах протягом останніх 10 років спостерігається протилежна тенденція до пришвидшення

Таблиця 2

Прогнозовані зміни кількості населення світу за вибрані роки у період з 2024 р. по 2054 р., млн осіб (розраховано на основі аналізу даних МВФ)

Показник	Рік	2024	2034	2044	2054
Кількість населення світу		7912	8746	9648	10635
Кількість населення розвинених країн		1059	1044	1001	929
Кількість населення країн, що розвиваються і з ринком, що формується		6853	7702	8647	9706
Приріст населення світу за попередні 10 років		791 (11,1%)	834 (10,5%)	902 (10,3%)	987 (10,2%)
Приріст населення розвинених країн за попередні 10 років		15 (1,4%)	-15 (-1,4%)	-43 (-4,1%)	-72 (-7,2%)
Приріст населення країн, що розвиваються і з ринком, що формується за попередні 10 років		776 (12,8%)	849 (12,4%)	945 (12,3%)	1059 (12,2%)

темпів падіння демографічного зростання. Так, упродовж 2004–2014 рр. темп зростання населення розвинених країн уповільнився на 2,3% (з 8% до 5,7%), що на 1,8% (у 4,6 рази) більше, ніж протягом 1994–2004 рр. (0,5%). За умов подальшого продовження існуючого пришвидшення падіння темпів зростання населення, можна спрогнозувати, що у розвинених країнах упродовж 2024–2034 рр. розпочеться зворотній процес зменшення кількості населення як наслідок загострення демографічної кризи, що значно змінить співвідношення населення розвинених країн з населенням інших країн світу на користь останніх (табл. 2).

Як видно, прогнозовані темпи поглиблення різниці у кількісних демографічних показниках розвинених країн та країн, що розвиваються вражають швидкістю свого зростання. Лише протягом 2044–2054 рр. десятирічний приріст населення країн, що розвиваються і з ринком, що формується перевищить загальну кількість населення розвинених країн на 130 млн. чоловік. В цілому, у період з 2014 р. до 2054 р. частка населення розвинених країн від загального складу світового народонаселення зменшиться у 1,7 разів: з 14,7% (1,044 млрд. від 7,121 млрд. людей) до 8,7% (929 млн. від 10,635 млрд. осіб). Десятикратна кількісна перевага країн, що розвиваються і з ринком, що формується над розвиненими країнами значно спонукатиме громадян перенаселених країн до боротьби за життєвий простір, у тому числі за відносно малонаселені території розвинених держав, що посилюватиме легальну й нелегальну міграцію, міжнародне протистояння, глобальні воєнно–політичні виклики, терористичні загрози тощо.

Збільшення антропогенного навантаження на природу до 10,635 млрд. людей істотно загострить світову екологічну кризу, проблеми ресурсного забезпечення. Якщо нині обсяг природних ресурсів, які використовуються для промислових потреб країн, що розвиваються, є приблизно у 10–20 разів меншим, порівняно з ресурсним споживанням розвинених держав, то по мірі поступового економічного розвитку бідних країн обсяги їхнього споживання енергії і сировини стануть у десятки разів більшими за сучасний рівень використання природних ресурсів країнами Євросоюзу [6]. За цих умов прогнозовані темпи збільшення чисельності населення країн, що розвиваються і з ринком, що формується можуть спричинити виснаження ресурсного потенціалу планети, значне зростання дефіциту природних ресурсів та обсягів промислового забруднення світової екосистеми.

Разом з тим, світовий демографічний вибух збільшить відставання темпів економічного розвитку незаможних країн від темпів їх демографічного зростання, сприятиме поширенню безробіття, бідності, злочинності, неграмотності. Все це є свідченням того, що продовження існуючих світових демографічних тенденцій може мати непередбачувані і катастрофічні екологічні, соціально–економічні й політичні наслідки.

Висновки. Не безпідставним є припущення, що існуючі тенденції змін чисельності населення світу не матимуть продовження у віддаленій перспективі через болочі наслідки загострення глобальних проблем і зумовлену цим активізацію діяльності світового співтовариства щодо обмеження й вирівнювання народжуваності. Очевидно, саме тому експерти ООН прогнозують скромніші демографічні показники до 2050 р., ніж ті, що передбачені згідно, проведених нами, розрахунків. Втім, не виникає

жодного сумніву в тому, що практична реалізація ідей носіїв консервативного типу глобалістичної свідомості є неприйнятною, адже для запобігання трагічного сценарію розвитку світових подій гуманна боротьба людства з глобальною демографічною загрозою безперечно має стати більш дієвою та ефективною. Актуальність пошуку шляхів гуманного розв'язання проблеми швидкого зростання світового народонаселення зумовлює високу перспективність подальших наукових розвідок у даному напрямку наукових досліджень.

Список використаних джерел

1. Гапоненко А. В. Общая экология: лекции для студентов I курса. – М.: РГСУ, 2006. – 188 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ibib.ltd.ua/demograficheskaya-problema-22213.html>
2. Доклад о человеческом развитии 2015. Труд во имя человеческого развития / Пер. с англ.; Программа развития ООН. – М.: «Весь Мир», 2016. – 284 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr_2015_report_ru.pdf
3. Зарубина Н. Н. Экономическая социология: учебник и практикум для академического бакалавриата / Н. Н. Зарубина. – 3-е изд. – М.: Юрайт, 2015. – 378 с.
4. Колісниченко Р. М. Глобалістична свідомість: поняття, структура, типологія / Р. М. Колісниченко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. – Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально–політичних дисциплін. – 2012. – Вип. 9. – С. 117–124.
5. Ладиченко Т. В. Всесвітня історія: Підручн. для 11 кл. загальноосвіт. навч. закл. (рівень стандарту, академічний рівень). – К.: Грамота, 2011. – 224 с.
6. Олійник Я. Б. Основи екології: підручник / Я. Б. Олійник, П. Г. Шищенко, О. П. Гавриленко. – К.: Знання, 2012. – 558 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://westudents.com.ua/glavy/13254-64-shlyahi-virshennya-demografichno-problemi.html>
7. Політологічний енциклопедичний словник / Упорядник В. П. Горбатенко; За ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. – 2-е вид., доп. і перероб. – К.: Генеза, 2004. – 736 с.
8. Ситаров В. А., Пустовойтов В. В. Социальная экология: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. – М.: Издательский центр «Академия», 2000. – 280 с.
9. Тімченко Т. В. Глобальна демографічна проблема і здоров'я людини / Т. В. Тімченко // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць. – 2011. – Вип. 53 (№10). – С. 252–257.
10. International Monetary Fund. World Economic Outlook Database, October 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2015/02/weodata/weoselgr.aspx>

References

1. Gaponenko A. V. Obshhaja jekologija: lekicii dlja studentov I kursa. – M.: RGSU, 2006. – 188 s. [Jelektronnyj resurs]. – Rezhim dostupa: <http://ibib.ltd.ua/demograficheskaya-problema-22213.html>
2. Doklad o chelovecheskom razvitii 2015. Trud vo imja chelovecheskogo razvitija / Per. s angl.; Programma razvitija OON. – M.: «Ves' Mir», 2016. – 284 s. [Jelektronnyj resurs]. – Rezhim dostupa: http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr_2015_report_ru.pdf
3. Zarubina N. N. Jekonomicheskaja sociologija: uchebnik i praktikum dlja akademicheskogo bakalavriata / N. N. Zarubina. – 3-е izd. – M.: Jurajt, 2015. – 378 s.
4. Kolisnichenko R. M. Globalistichna svidomist': ponyattja, struktura, tipologija / R. M. Kolisnichenko // Naukoviy chasopys Natsional'noho pedahohichnoho universitetu imeni M. P. Drahomanova. – Seriya 22. Politychni nauki ta metodika vkladannya sotsial'no-politychnikh distsiplin. – 2012. – Vip.9. – S.117–124.
5. Ladichenko T. V. Vsesvitnija istoriya : Pidruchn. dlya 11 kl. zahal'noosvit. navch. zakl. (riven' standartu, akademichnij riven'). – K.: Hramota, 2011. – 224 s.
6. Oliynik Y. B. Osnovi ekolohiyi: pidruchnik / Y. B. Oliynik, P. H. Shishchenko, O. P. Havrilenko. – K.: Znannya, 2012. – 558 s. [Elektronnyj resurs]. – Rezhim dostupu: <http://westudents.com.ua/glavy/13254-64-shlyahi-virshennya-demografchno-problemi.html>
7. Politolohichnij entsyklopedychnij slovník / Uporyadnik V. P. Horbatenko; Za red. Yu. S. Shemshuchenka, V. D. Babkina, V. P. Horbatenka. – 2-е вид., доп. і перероб. – К.: Geneza, 2004. – 736 с.

8. Sitarov V. A., Pustovojtov V. V. Social'naja jekologija: Ucheb. posobie dlja stud. vyssh. ped. ucheb. zavedenij. – M.: Izdatel'skij centr «Akademija», 2000. – 280 s.

9. Timchenko T. V. Global'na demografichna problema i zdorov'ya lyudini / T. V. Timchenko // Gileya: naukoviy visnik. Zbirnik naukovikh prats'. – 2011. – Vip.53 (№10). – S.252–257.

10. International Monetary Fund. World Economic Outlook Database, October 2015 [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2015/02/weodata/weose1gr.aspx>

Kolisnichenko R. M., Ph.D., Associate Professor, Director, Kirovograd Institute of Interregional Academy of personnel management (Ukraine, Kropivnitskiy), RMK7@ukr.net

Globalistion consciousness in conditions of the global population growth

Studied the typology of globalistion consciousness depending on the attitude to birth control in countries with excessive rates of population growth. Detailed identified signs of demographically-motive and conservative types of globalistion consciousness, based on mathematical analysis carried out long-term forecasting of the effects of the continuation of existing trends in human population growth, it proved the need to improve the efficiency of the global population policy.

Keywords: globalistion consciousness, population growth, trends, typology.

Kolesnichenko P. H., кандидат политических наук, доцент, директор, Кировоградский институт Межрегиональной Академии управления персоналом (Украина, Кропивницкий), RMK7@ukr.net

Глобалистическое сознание в условиях мирового демографического роста

Исследована типология глобалистического сознания в зависимости от отношения к регулированию рождаемости в странах с избыточными показателями роста численности населения. Детально определены признаки демографически-мотивного и консервативного типов глобалистического сознания, на основе математического анализа осуществлено долгосрочное прогнозирование последствий продолжения действия существующих тенденций роста численности человечества, доказана необходимость повышения эффективности мировой демографической политики.

Ключевые слова: глобалистическое сознание, демографический рост, тенденции, типология.

* * *

УДК 304.4:316.7:32

Сацук Г. М.,

доктор політичних наук, професор, Інститут журналістики Київського національного університету ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ), kingann76@mail.ru

ІНФОРМАЦІЙНЕ НАСИЛЬСТВО В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Продемонстровано, що поява інформаційного простору призводить до появи охочих не тільки поділити цей простір, а й контролювати й управляти ним. Для цього й використовується так звана інформаційна зброя: засоби знищення, спотворення або розкрадання інформації; засоби подолання систем захисту; засоби обмеження допуску законних користувачів; дезорганізація роботи технічних засобів комп'ютерних систем. За допомогою ЗМІ можна з небаченою майстерністю створювати завісу обману й ілюзії, так, що ніхто не зможе відрізнити істину від брехні, реальність від підробки. У статті розкриваються характерні властивості та основні форми інформаційного насильства у сучасному глобалізованому суспільстві.

Ключові слова: інформаційний простір, інформаційна культура, політичні маніпуляції, психологічний вплив, інформаційне насильство.

В сучасному інформаційному суспільстві з'явився й могутній засіб реалізації прийомів і методів т.зв. «психологічної війни» – засоби масової інформації. Людина у наш час живе в інформаційному полі, вона одержує найсвіжішу інформацію зі всіх кінців планети, але тільки ту, яку надають ЗМІ. Будь-який діяч тільки тоді існує для мас, якщо він подається в засобах масової

інформації. Тепер ні для кого не секрет, що за допомогою ЗМІ можна з небаченою майстерністю створювати завісу обману й ілюзії, так, що ніхто не зможе відрізнити істину від брехні, реальність від підробки.

Люди щодня черпають інформацію з преси, радіопередач, з екранів телевізорів. Знаходячись часто у світі відірваних від реальності символів, вони можуть йти навіть проти своїх власних інтересів. Реальність може відходити на другий план, відігравати підпорядковуючу роль. У цьому сенсі людина не є вільною, тим паче, що відпрацьовано чимало способів ефективної інформаційної дії. Існує термін «Brain washing» – промивання мізків, за допомогою чого може здійснюватися зомбування людей, перетворення їх в легко керовану масу. В цьому сенсі розмови про свободу, демократію, можливість вільного волевиявлення при виборах є містифікацією.

«Психологічна війна» має істотні відмінності від звичайної війни, спрямованої на фізичне придушення супротивника. Її суть – впливати на суспільну свідомість так, щоб управляти людьми й примусити їх діяти проти своїх інтересів. Традиційний прямий спосіб дії на свідомість заснований на переконанні людей, зверненні до їх розуму із застосуванням раціональних аргументів, логіки. Засоби масової інформації, особливо телебачення, формують моди, ідеали, норми поведінки. Неадекватно сприймаючи навколишній світ, багато людей живе у світі абстракцій та ілюзій. «Психологічна війна» в тому або іншому вигляді існує (застосовується) стільки часу, скільки існує сама людина. На думку вітчизняних і зарубіжних фахівців, психологічний вплив поділяється на наступні види: інформаційно-психологічний; психогенний; психоаналітичний; нейролінгвістичний; психотропний [1].

Інформатизація веде до створення єдиного світового інформаційного простору, в рамках якого здійснюється споживання інформації, зміна, зберігання і, найголовніше, обмін між суб'єктами цього простору – людьми, організаціями, державами. Факт появи інформаційного простору призводить до появи охочих не тільки поділити цей простір, а й контролювати й управляти ним. Для цього й використовується так звана інформаційна зброя: засоби знищення, спотворення або розкрадання інформації; засоби подолання систем захисту; засоби обмеження допуску законних користувачів; дезорганізація роботи технічних засобів, комп'ютерних систем.

Атакуючою інформаційною зброєю називають комп'ютерні віруси; логічні бомби (програмні закладки); засоби придушення інформаційного обміну в телекомунікаційних мережах, фальсифікація інформації в каналах державного та військового управління; засоби нейтралізації тестових програм; різні помилки, що свідомо вводяться в програмне забезпечення об'єкта [2, с. 118].

Так, сучасні розвинуті суспільства стали більш залежні від електронних баз даних, аналізу та передачі інформації. Таким чином, багато життєво важливих секторів відкриті для несанкціонованої дії, а узгоджена дія може паралізувати всю країну. Тому зростає тривога з приводу комп'ютерного тероризму. Якщо раніше єдиним видом інформаційної зброї були ЗМІ, то тепер величезну роль відіграє комп'ютерна інформація.

Якщо терор за допомогою засобів масової інформації могла здійснювати тільки держава, то дія через